

Андрій КУЗИШИН
доктор географічних наук, професор,
декан географічного факультету
ТНПУ ім. В. Гнатюка

Сергій ЗАДВОРНИЙ
кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії України і туризму
ТНПУ ім. В. Гнатюка

РЕТРОСПЕКТИВА ТА СЬОГОДЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГЕОСТАЦІОНАРУ ГЕОГРАФІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ТНПУ ім. В. ГНАТЮКА У СЕЛІ ДЗВЕНИГОРОД

Особливістю підготовки здобувачів вищої освіти на географічному факультеті є потреба в окремому підрозділі – географічному стаціонарі, який є місцем закріплення компетентностей, набутих в ході теоретичного навчання за відповідними освітніми програмами. В частому випадку такий географічний стаціонар є своєрідною візитівкою факультету. Завдяки геостационару студенти мають змогу проходити якісну практичну підготовку, пов'язану з реальними умовами просторової організації територій, що значно підвищує практикоорієнтованість географічної, екологічної та туризмологічної освіти, а також підготовки майбутніх фахівців у сфері наук про Землю (грунтознавство, експертна оцінка земель, територіальне планування і гідрологія). Це формує у здобувачів навички польового географічного мислення, командної роботи, відповідальності за результати вимірювань і досліджень, а також сприяє усвідомленню просторових закономірностей функціонування природно-суспільних систем.

Започаткування використання Геостационару у селі Дзвенигород пов'язана із осінню 1985 р., коли Урожайнівська сільська рада Чортківського району Тернопільської області передала у власність тоді ще Тернопільському педагогічному інституту територію у 7,2 га з приміщеннями палацу О. Кімельмана, де містилась місцева школа. Тоді було укладено договір про тривалу оренду приміщення школою, але у зв'язку з депопуляційними процесами, у 2014 р. школа припинила функціонування. Першочергово ця територія використовувалась студентами факультету фізичного виховання, які займалися веслуванням на байдарках та каное на річці Дністер. Але уже на початку 1990-х рр. база була перепідпорядкована географічному факультету з метою проведення практик природничого спрямування [2, с. 6]. Для проживання було зведено шість літніх будиночків, проведено водогін, а супутнє приміщення палацу використовувалось як їдальня.

Сьогодні територія геостационару локалізована в межах Національного природного парку «Дністровський каньйон». Він знаходиться в межах так-званого «Теплого Поділля», – найтеплішої частини Подністер'я, пов'язаного з південною експозицією схилів та впливом самого Дністра. В межах пішої доступності від території Геостационару знаходяться визначні об'єкти, а саме: Дзвенигородські дуби, віком 230 та 260 років; Дзвенигородське відслонення силуру, де можна побачити повний розріз геологічних порід різних епох; Дзвенигородське городище, на місці якого сьогодні насипана символічна могила борцям за волю України з хрестом; водоспад «Три сестри» на притоці Дністра – річці Дзвинячці; водоспад «Гуркало», на струмку, що впадає у Дністер; Трубочинське відслонення силуру (60-70 м), представлене відкладами верхнього силуру та унікальними знахідками перших наземних рослин (куксоній і псилофітів) [4]; Дзвенигородська степова ділянка № 2 з аборигенною лучно-степовою рослинністю; Дзвенигородська степова ділянка № 1 з лучно-степовою рослинністю та скельними фітоценозами (ковила волосиста, сон чорніючий, горицвіт весняний, цибуля гірська).

Загалом, базою для проведення польових практик у Дзвенигороді є місцеві природні об'єкти Дністровського каньйону. На цій території локалізовані геологічні, геоморфологічні, гідрологічні та ботанічні об'єкти, які разом утворюють неповторні ландшафти. У долині річки Дністер відслонюється потужний комплекс осадових товщ від найдавніших силурійських відкладів палеозойської ери до наймолодших – антропогенових. В черговий раз наголосимо, що тут збереглися еталони (стратотипи) відслонень силуру і девону – унікальні пам'ятки неживої природи, які відомі вченим усього світу і слугують ключовими ділянками для здійснення польових спостережень під час проведення навчальних практик із загальної та історичної геології.

На окрему увагу заслуговують історичні пам'ятки, зокрема палац О. Кімельмана (поч. 1920-х рр.), який побудований у стилі класицизму. Він має загалом прямокутний план, який складається з центральної двоповерхової частини та двох одноповерхових крил. Парадний фасад орієнтовано у бік села, а протилежний до нього фасад – в бік Дністра. До центральної частини цього фасаду, що виходить на Дністер, прибудовано одноповерховий зал півциркульного плану. Палац має на першому поверсі прямокутні вікна, розміщені в плоских нішах з півциркульним завершенням. Чільний та задній фасади другого поверху палацу прикрашено рослинними рельєфами, розміщеними на парапеті [1]. Крім колон і балюстрад, у відносно задовільному стані збереглися камін, дерев'яний паркет і сходи на другий поверх із

перилами, а також кахельна грубка. О Кімельман тут мав закладені після 1931 р. виноградники і займався виноробством (в доброму стані збереглися винні льохи в окремому приміщенні, розташованому неподалік палацу). Комплекс сакральних споруд представлений мурованою церквою Успіння Діви Марії та дзвіницею (1801 р.), а також некрополем з похованням О. Кімельмана.

Геостаціонар часто був місцем проведення практик не лише здобувачів географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, а й Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка та інших освітніх закладів. Також тут відбувались орнітологічні школи, семінари, навчальні експерсії, учнівські і молодіжні заходи тощо.

На території Геостаціонару працівниками географічного факультету ТНПУ було проведено два науково-практичні семінари, які були спрямовані на його популяризацію як локації багатостороннього використання практичного спрямування. Так, 3-4 жовтня 2015 р. тут було проведено виїзний семінар за темою «Значення практичної підготовки для фаховості випускника географічного факультету». Рівно через десять років, 3-5 жовтня 2025 р. було заплановано і проведено другий семінар «Роль баз практик у практикоорієнтованості професійної підготовки».

Наразі географічний факультет ТНПУ має можливість використовувати геостаціонар для проведення практик більшості освітніх програм, насамперед, першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, а саме: «Середня освіта (Географія)» спеціальності А4 Середня освіта (Географія), «Географія» спеціальності С6 Географія та регіональні студії, «Екологія» спеціальності Е2 Екологія, «Гідрологія» і «Ґрунтознавство, експертна оцінка земель та територіальне планування» спеціальності Е4 Науки про Землю, «Туризм» і «Міжнародний туризм та крос-культурні комунікації» спеціальності І3 Туризм та рекреація. Відповідно за згаданими програмами тут уже реалізовувались та можуть реалізовуватися у перспективі наступні польові та навчальні практики: польова практика з геології, геоморфології, гідрології, метеорології; польова практика з ґрунтознавства, топографії, сезонних спостережень в природі; польова практика з ландшафтознавства, краєзнавства; комплексна маршрутна практика; польова практика з природничих дисциплін; польова практика у природних заповідних об'єктах; ландшафтно-екологічна практика; загальна гідрологічна практика; комплексна гідрологічна практика; польова практика з ґрунтознавства; польова практика з ландшафтознавства; навчальна практика з методів набуття географічної інформації; навчальна практика з методів обробки та поширення

географічної інформації; навчальна практика з просторової інвентаризації; навчальна практика «Вступ до фаху» (туризм і рекреація) [5].

У функціонуванні факультету геостационар виконує декілька важливих функцій:

- *Науково-дослідна функція.* База використовується для довготривалих моніторингових досліджень за компонентами природи (кліматичними, гідрологічними, ґрунтовими, геоморфологічними), що дозволяє здобувачам брати участь у наукових експедиціях, реалізації кваліфікаційних досліджень.

- *Освітньо-практична функція.* Геостационар – база для проходження практик студентів різних освітніх програм. Саме тут формуються навички польових спостережень, картографування, роботи з геодезичними приладами, ГІС-технологіями, методами збору та інтерпретації просторових даних тощо.

- *Інтеграційна функція.* Платформа для налагодження співпраці між кафедрами факультету, а також між факультетом і зовнішніми партнерами – територіальними громадами, науковими установами, природоохоронними організаціями.

- *Дозвіллево-виховна функція.* Місце проведення різноманітних заходів виховного та дозвіллевого характеру здобувачів на географічному факультеті ТНПУ (посвяти, дні факультету, заходи кафедр, пізнавальні екскурсійні маршрути тощо).

Як підсумок слід відзначити, що геостационар в селі Дзвенигород є не лише навчальною лабораторією під відкритим небом, але й стратегічним ресурсом географічного факультету ТНПУ ім. В. Гнатюка для забезпечення якісної підготовки майбутніх географів, екологів, туризмознавців і фахівців з просторового розвитку. Його утримання потребує суттєвих фінансових затрат, але унікальність території та багаторічне використання в освітній, науковій та виховній роботі факультету роблять геостационар невід’ємною частиною підготовки фахівців та складовою корпоративної культури.

Список використаних джерел:

1. Жарких М. Палац у селі Дзвенигород (Борщівський район Тернопільської області). URL: <https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Sci/Local/DnisterStudies/Architecture/Dzvenygorod.html>.
2. Кузишин А., Царик Л. Рух крізь час: нариси історії географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія. Тернопіль: Тайп, 2020. № 1 (48). С. 4–16.
3. Національний природний парк «Дністровський каньйон». URL: <https://dnistercanyon.pp.ua/index.php/uk/>.
4. Тепло Поділля. URL: <https://www.dnister.org/>.
5. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. URL: <https://tnpu.edu.ua/>.